

Justis- og beredskapsdepartementet

DERES REF.: [SAKSNUMMER]

VÅR REF.: 21/06592

ÅS, 17.06.2021

Høringsuttalelse om NOU 2021: 6 Myndighetenes håndtering av koronapandemien

Veterinærinstituttet har som kunnskapsinstitusjon innen mat- og miljøforvaltningen en kritisk samfunnsrolle i nasjonal beredskap for å bidra til god helse for dyr, fisk og mennesker. Under koronapandemien har Veterinærinstituttet, som en sentral aktør for å sikre trygg matproduksjon og matforsyning og friske dyr, hatt en aktiv beredskap hvor det har vært prioritert å kunne opprettholde viktige nasjonale funksjoner selv i en situasjon hvor en stor andel av staben kunne bli syke. I tillegg har Veterinærinstituttet gitt råd til dyreeiere og husdyrnæringen om koronasmitte hos dyr, og gjennomført overvåkning av SARS-CoV-2 hos norsk mink i minkfarmer. Gitt instituttets rolle og erfaringer under pandemien, vil vi takke for denne anledningen til å bli hørt om koronakommisjonens rapport.

Veterinærinstituttet mener at vurderingene i NOU 2021:6 er grundige og at funnene og konklusjonene kan være relevante også utenfor pandemien og for andre områder enn de som er direkte vurdert. Vi ønsker spesielt å fremheve punkt 3 hvor det påpekes at beredskapsarbeidet ikke har tatt hensyn til hvordan risiko i én sektor avhenger av risikoen i andre sektorer.

En pandemi har potensiale for å svekke matproduksjon, matsikkerhet og dyrehelse

Det er en betydelig risikoen ved nye, framtidige pandemier at det også samtidig kan inntreffe andre alvorlige beredskapssituasjoner som eksempelvis at innenlandsk matproduksjon svekkes av alvorlig sykdom samtidig med at import av mat blir svekket grunnet pandemien. I november 2020 ble det for første gang påvist høypatogen fugleinfluenza i Norge på villfugl. En eventuell smitte over i kommersielle fjørfehold ville fått alvorlige konsekvenser for denne næringen og dens leveranser.

Konsekvenser for laboratorieaktiviteten og beredskap innen dyreheise og mattrygghet
Veterinærinstituttet erfarte at det våren 2020 etter nedstengningen av Norge ble stor etterspørsel etter smittevernutstyr, diagnostiske kit og reagenser fra helsevesenet og andre aktører innen det humane laboratoriesystemet. Veterinærinstituttet bidro så godt vi kunne med å avgi utstyr ved alle våre lokasjoner over hele landet, selv om dette skapte praktiske problemer for instituttets kjerneoppgaver inklusive beredskapsarbeidet innen dyreheise, fiskehelse og mattrygghet. I månedene etter at SARS-CoV-2 ble påvist i Norge, førte den reduserte tilgangen til utstyr og reagenser at Veterinærinstituttet hadde en sterkt nedsatt beredskapskapasitet for å håndtere utbrudd av smittsomme sykdommer hos husdyr, ville dyr, hos fisk og i mat. Veterinærinstituttet er derfor fornøyd med at det nasjonale behovet for smittevernutstyr nå er kartlagt, og at det etableres sentrale lager av smittevernutstyr med klare ansvarsforhold for driften.

Uorganisert etterspørsel etter bistand

Veterinærinstituttet ble koblet inn i et initiativ for å kartlegge muligheten for å involvere andre laboratorier enn de rent humane laboratoriene i PCR-testing for SARS-CoV-2. Etter at vi hadde gitt innspill på dette initiativet virket det som det hele døde hen. I denne fasen var henvendelsene og initiativene uorganisert og lite koordinert, og Veterinærinstituttet mottok mange uformelle henvendelser og relativt få formelle henvendelser. Selv om dette var en forståelig prosess ble det krevende å stadig planlegge for å bistå på ulike områder uten at det ble noe av. I fremtiden vil Veterinærinstituttet strekke seg langt for å bistå helsemyndighetene, men håper at planer og forespørsler kan koordineres og følges opp bedre.

Smitte til dyr er en reell trussel

Rapporten nevner ikke faren for at dyr - kjæledyr, husdyr eller vilt - skal bli del av smittebølgen og et mulig smittereservoir for koronaviruset. Dette har vært et vesentlig moment i Veterinærinstituttets arbeid med pandemien hvor vi har rådgitt norske myndigheter og forvaltningsorgan i samarbeid med Mattilsynet, Folkehelseinstituttet, og fulgt den løpende kunnskapsutviklingen om dette internasjonalt. Som kjent, har særlig mink i våre naboland vært en bekymring. Danske myndigheter beordret avlaving av alle mink i landet og Nederland fremskyndet den allerede planlagte avviklingen av minkfarmer. Våren 2020 visste en ikke sikkert hvorvidt SARS-CoV-2-viruset hadde et potensiale for å smitte noen av våre matproduserende husdyr, sports og familiedyr, pelsdyr eller ville dyr i norsk natur. Det var derfor ukjent i hvilken grad viruset ville kunne gi problemer for dyreheise og dyrevelferd. Et virus med evne til å smitte til og gi sykdom hos matproduserende dyr ville også kunne hatt svært alvorlige konsekvenser for matproduksjonen og matsikkerheten i Norge og i verden. Det var heller ikke kjent hvorvidt noen dyrearter hadde potensiale til å bli et virusreservoir for SARS-CoV-2, noe som i så fall ville kunne ha konsekvenser for smittebekjempelse og kontroll. Tidlig i mars 2020 ga derfor Veterinærinstituttet et faglig råd til Mattilsynet om at dyrepassere, bønder og røktare inntil videre burde unngå å stelle produksjonsdyr dersom de kunne være smittet med covid-19. Ikke lenge etter ga Landbruks- og matdepartementet bønder fritak fra isolasjon for å stelle egne dyr. Nå i ettertid vet vi at denne beslutningen kunne medført alvorlige konsekvenser for minknæringen da det senere ble kjent at mink kunne smittes av viruset. Ved framtidige pandemier bør man ta høyde for at lignende situasjoner kan oppstå med andre dyrearter.

Uklar rollefordeling i råd om dyrehelse

Veterinærinstituttet vurderer at det tidvis var uklare roller mellom Folkehelseinstituttet (FHI) og Veterinærinstituttet i spørsmål knyttet til dyrehelse i den tidlige fasen av pandemien. Ett eksempel er at Folkehelseinstituttet ikke støttet råd fra Mattilsynet og Veterinærinstituttet om å gi råd om bruk av munnbind for minkbønder ved stell av mink - for å unngå å smitte minken. FHI hevdet herunder at det ikke var innenfor Veterinærinstituttets mandat å kunne gi slike råd. Veterinærinstituttet anser det å være instituttets mandat å gi forvaltningen og myndighetene kunnskapsråd om smittebekjempelse og smittevern i dyrepopulasjonene, inkludert eventuelle tiltak for å beskytte dyr fra å bli smittet av mennesker som skal ivareta dem.

Faren for at mink kan smittes

I løpet av mars-april 2020 ble det gjennom dyreforsøk vist at katt og ilder kan smittes med covid-19, men ikke tilsvarende for fjørfe eller gris. Hunder så ut til å ha et lavere potensiale enn katt for å bli smittet. Det var altså ingen stor overraskelse at det fra Nederland ble meldt om smitte i minkfarmer i slutten av april. Smittepotensialet viste seg svært stort, og snart var mink i et overraskende stort antall minkfarmer i Nederland smittet med covid-19. Senere skjedde det samme i Danmark. Smitte av minkfarmer er også rapportert fra flere andre land, inklusive Sverige.

Dette tydet på at mink er svært mottakelige for viruset, og at spredningspotensialet i minkfarmer er stort med nærmere 100 prosent av dyrene smittet i løpet av få uker. Det var lite som tydet på at det fantes andre smittekilder for mink enn smittede mennesker. Før sommeren i 2020 ga Veterinærinstituttet råd til Mattilsynet og norske minkbønder om at strenge smitteverntiltak var nødvendig for å hindre smitte av norsk mink. Det ble understreket at mennesker er den mest aktuelle smittekildene og at minkbønder bør være varsomme med å la personer med risiko for smitte (for eksempel nylig innreisende fra områder med høyere smitteprevalens) arbeide i kontakt med minken. Senere samme sommer ble utenlandsk arbeidskraft gitt fritak fra karantene for arbeid. Heldigvis førte ikke dette til smitte av norsk mink.

Høsten 2020 besluttet danskene å avlive all mink i minkfarmer på grunn av utbredt smitte hos mink og påvisning av mutasjoner i virus assosiert med mink. I Norge ble det besluttet etter vurderinger fra Veterinærinstituttet og Folkehelseinstituttet at godt smittevern og forsterket overvåkning i minkfarmer var tilstrekkelig inntil videre. Norsk minkproduksjon er under avvikling og innen utgangen av 2020 var det bare seks minkfarmer igjen i Norge. Disse farmene må følges opp e ut 2024 når de må avvikles.

Vaksinering av mennesker kan bidra til å sikre dyrehelsen (Én Helse)

Sannsynligheten for at mink skal smittes med SARS-CoV-2 i Norge anses å være knyttet til smittesituasjonen i samfunnet. Veterinærinstituttet og Mattilsynet mente at sannsynligheten for at norsk mink smittes vil kunne reduseres ved at de få gjenværende minkbøndene blir vaksinert. Mattilsynet ba våren 2021 om at Folkehelseinstituttet vurderer å prioritere disse personene for vaksinering. Forespørselen ble avslått på bakgrunn av folkehelsehensyn. Dessverre inkluderte ikke denne vurderingen den mulige positive innvirkningen vil kunne ha og etiske aspekter for dyrehelsen og tusenvis av dyreliv. Dette viser at råd og avveininger i noen

tilfeller bør gjøres i tverrfaglig fellesskap (én helse) på tvers av institusjoner, ikke av enkeltinstitusjoner alene med avgrenset faglig mandat.

Matforvaltningen

Siden opprettelsen av Mattilsynet har Norge hatt en sterk matforvaltning med politisk, operativt og vitenskapelig nivå. Imidlertid bør alle være oppmerksomme på at fremtidige pandemiske virus kan komme til å påvirke BÅDE mennesker og dyrs helse. Derfor er det viktig at rolleforståelsen og samhandlingen mellom de ulike nivåene og organisasjonene blir klarlagt, slik at en kan få utnyttet all kompetanse og kapasitet i et Én-helse-perspektiv med å forutsi, forebygge, overvåke og bekjempe sykdommer som kan ramme både dyr og menneskers helse. Veterinærinstituttet har i styringsmøte med Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet i mai 2021 tatt opp at det vil være formålstjenlig etter vår vurdering å gjennomgå og eventuelt klargjøre roller og ansvar i matforvaltningen i lys av koronakommisjonen. Konklusjonene fra Koronakommisjonens grundige rapport har en klar relevans for matforvaltningen.

Kommunikasjon og tillit i folket

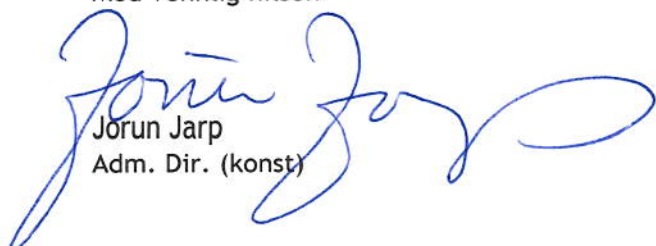
Veterinærinstituttet har bistått under pandemien bidratt med kommunikasjonstiltak om covid-19 og dyrehelse og trygg mat på lag med våre samarbeidspartnere og har samarbeidet med Folkehelseinstituttet og Mattilsynet. Utfra våre erfaringer støtter vi det som står i NOU 2021:6

om viktigheten av kommunikasjon og støtte til arbeidet som er gjort for å skape tillit til håndteringen og oppslutning om smittereduserende tiltak i befolkningen. Da det ikke er selvsagt at offentlige kommunikasjonsstrategier har gode målformuleringer mener vi det er på sin plass å berømme dette slik det er gjengitt i rapporten.

Uklare roller og ansvarsområder mellom ulike etater er ikke kun et faglig dilemma, det vil alltid også vise seg igjen i kommunikasjonen. Det påhviler alle offentlige aktører å bidra til helhetlig og samordnet kommunikasjon. Det betyr ikke at det skal være kun én stemme eller bare et syn, men at det bør brukes tid og ressurser på åpen og samordnet kommunikasjon med tydelige markering av hvem som er avsender av hva for å skape forståelse og troverdighet i kommunikasjon med befolkningen. Det kan virke forvirrende særlig om råd til publikum er ulike, mens det er tillitsvekkende om en ser at det er vurderingsforskjeller og ulik vektning av ulike typer kunnskap i anbefalingene som gir grunnlag for myndighetenes beslutninger.

I sine drøftinger av kommunikasjon under pandemien argumenterer kommisjonen godt for at det er en demokratisk styrke og bygger tillit at det er åpenhet om ulike vurderinger og vektlegginger. Veterinærinstituttet anser det som positivt at en nå har etablert klare spilleregler mellom aktørene om at alle kunnskapsråd skal være offentlige fra et gitt tidspunkt med tydelig markering av avsender på et samordnet vis. En annen positiv utvikling er bruken av ukentlige publikumsundersøkelser og spørsmål til koronatelefon eller -chat fra publikum til å justere ordlyd i rådene og veiledningene til publikum. Også positivt er det å informere de som vil få et ekstra informasjonstrykk fra publikum (som kommuneoverleger i rapporten) noe i forkant, slik at disse kan forberede seg noe. Veterinærinstituttet nevner dette fordi disse erfaringene som vi forstår at mer sentrale aktører i denne pandemien har gjort seg, stemmer overens med instituttets kommunikasjons erfaringer fra andre beredskaps- og krisesituasjoner. Det er erfaringer som bør inngå i framtidige planer for risiko- og beredskapskommunikasjon.

Med vennlig hilsen

Jorun Jarp
Adm. Dir. (konst)